

Székely András Bertalan megnyitója:

Mi minden fér meg egy személyben?

Egy társadalomkutató művész kiállításának margójára

Olyan festőt köszönhetünk e tárlaton, akiben, tudathasadás nélkül, több én is lakozik. Többé-kevésbé mindannyian így vagyunk ezzel, de már jóval kevesebben azok, akik e többes énünket alkotássá is tudják transzformálni.

Demeter Zayzon Mária tudományos kutató, szociológus és köztisztviselői pálya után ment nyugdíjba az évtized elején. Édesanyja ősei, az uzoni Zayzonok Apaffy Mihály fejedelemtől kapták a nemesi címet 1674-ben, Fogaras várában. Édesapja, Dr. Demeter János, pedig jogászprofesszor, a háború után Kolozsvár alpolgármestere is volt, akit nagybátyjával, Demeter Bélával együtt az 50-es években koncepciók per áldozataként bebörtönöztek.

Mária, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen kezdett s a bukaresti Tudományegyetemen befejezett tanulmányai után, filozófia szakos tanári oklevelet szerzett 1966-ban. Ezt követően két évtizedig a Román Tudományos Akadémia kolozsvári fiókinstitutójának, a Társadalomtudományi Kutatóközpontnak a tudományos munkatársaként migrációs, társadalmi mobilitási és mass-média kutatásokat végez, közben könyvszociológiából doktorál. Váczi Margit és Gedeon Zoltán kolozsvári mesterek tanítványaként, művészeti iskolát is elvégez, tagjai közé fogadta a Kolozsvári Amatőr Művészek Egyesülete. 1986-ban áttelepülve Magyarországra, először a budapesti Állami Gorkij Könyvtár (ma: Országos Idegennyelvű Könyvtár) Nemzetiségi Kutatócsoportjának munkatársa – engedtessek megjegyezni: azóta állunk szakmai, baráti kapcsolatban –, majd 1991-től szellemi szabadfoglalkozású. 1993-1996 között a Budapest Kőbányai Önkormányzat Polgármesteri Hivatalban az Emberi Jogi – Kisebbségi Csoport csoportvezető tanácsosa és PHARE projektvezető. 1996-tól öt évig a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal szakmai főtanácsosaként a dokumentációs részleg összefogása mellett, a hivatal honlapjának a megalkotása és szerkesztése fűződik a nevéhez.

Szociológusként egyfelől tehát jól megismerte a Romániában együtt élő nemzetek társadalmi viszonyait, áttelepülve pedig, ezzel a tudományos felvértezettséggel vetette bele magát a maradék Magyarország kisebbségeinek a tanulmányozásába. E kutatómunka eredménye négy tanulmánykötet. Az elsőt Komárom-Esztergom megye német és szlovák településeinek végzett terepmunkája eredményeképp írta 1993-ban, amelyért egyben a neveléstudomány kandidátusa címet is elnyerte. Ezt követte a következő évben a budapesti népesség mindmáig legteljesebb nemzetiségi-etnikai arculatának a feltérképezése, beleértve a honos népcsoportokat és bevándorlókat egyaránt. 2002-ben azután az egész addigi pályájának keresztmetszetét adó, tanulmányait, cikkeit tartalmazó könyvet tett közzé, Kisebbségek – közösségek határon innen és túl címmel. S mivel a kisebbségkutatáson kívül szakterülete a tömegkommunikáció és internet szociológiai vizsgálata, öt éve szintén egyedülálló kötettel rukkolt elő a kisebbségek a világhálón témakörében.

Anyanyelvén kívül öt nyelven: angolul, franciául, románul, németül és oroszul beszél, illetve olvas, ami széleskörű szakmai és általános műveltségének egyik titka. Ne csodáljuk tehát, ha falukutatóként szenvedélyes gyűjtőjévé vált a népi kerámiatányérok, kultúranropológiai kutatómunkája eredményeképp tanulmányt ír ezekben a hetekben az oroszán szimbolikus ábrázolásairól az egyes művészeti ágakban, és – nem utolsósorban –, nagymamai feladatokat is ellát.

Gyermekkori rajzai után évtizedekkel, a nyugállományba vonulása után, nyugat-európai utazásai során érett meg benne az elhatározás, hogy a korábbi művészeti tanulmányai révén elsajátított ismereteket átteszi a gyakorlatba. Elsősorban olajfestményeket készít, számuk már közelít a kétszázhoz. Nem csupán az említett tányérok, hanem a népi kultúra, a népélet más vonatkozásai is megjelennek képein. Rusztikus és természeti tájak, városok, életének helyszínei elevenednek meg Demeter Zayzon Mária vásznain. Kolozsvárt és Leányfalun textiles kiállításokon is részt vett. Tavaly Zebegényben, néhány hónapja pedig a kőbányai Pataky István Művelődési Központban rendezték meg önálló festészeti tárlatát.

A mai alkalomra – lévén meghívója a fővárosi román közösség –, számos erdélyi képét válogatta össze. Az egyes tájakat, településeket bemutató festmények között kifejezetten a románsághoz köthető témák is megjelennek, így besztercei, szilágysági vagy révi korsók, a juhaikat legeltető csobánok, avagy a Nyugati Érchegység bányászfaluit bemutató alkotások. Természetesen szülőhelye, Kolozsvár és más erdélyi magyar vidékek inspirációival is találkozunk az anyagban, de nem kevésbé érezte fontosnak az idegen tájakon szerzett benyomásait megosztani velünk. Önmagát a nagybányai festőiskola kései folytatójaként határozza meg, ugyanakkor új és változatos technikákkal kísérletezik.

Kálóczy Katalin egy korábbi kiállítás-megnyitóján úgy jellemezte, mint aki *„szabadon választ belső törvénye, belső szabadsága, belső értékrendje szerint, mely utóbbinak a középpontjában a szépség áll (...) S hova jutott el a festő? Rakás falucskába, fölsejlő, otthonos falusi templomok és görbe körtefák közelébe, ismerős fák szegélyezte sétátérre, havas téli tájba. Demeter Zayzon Mária útitársa pedig az a derű volt, amely pazar csokrokat színezt a festőasszony korsóira is.”*

Kívánom, hogy ezt a szépséget és derűt vigyék magukkal Önök is e hangulatos világban tett látogatás után. És köszönjük a művésznek, hogy betekintést engedett a szülőföldjén s a nagyvilágban tett lelki és valóságos utazásaiba, Takács Éva népdalénekesnek pedig azt, hogy hegyipatak-csobogású hangjával is megidézte a két nép együttlésének tereumait.